



TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Sosyal Hareketler Bağlamında Küreselleşme Karşıtı Hareket: Sebepleri, Gelişimi ve Sonu

Anti-Globalization Movement in the Context of Social Movements: Causes, Development and End

Emine Meliha KURTDAS

Dr. Öğr. Üyesi,
İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bölümü.
emine.kurtdas@inonu.edu.tr
ORCID : 0000-0001-8483-064X

Cilt / Issue: 9(1), 49-78

Geliş Tarihi: 04.03.2021

Kabul Tarihi: 15.07.2021

Atıf: Kurttaş, E. M. (2021). Sosyal hareketler bağlamında küreselleşme karşıtı hareket: Sebepleri, gelişimi ve sonu. *Tesam Akademi Dergisi*, 9(1), 49-78. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.891239>.

Öz

Toplumsal yaşamda zaman zaman kaynaklara erişimde ve kaynakları kullanmada birey ve grupların çıkarlarının çatıştığı görülmektedir. Kaynakların dağılımında avantajlı olanlar ve bu durumdan çıkar sağlayanlar var olan düzenin devam etmesini isterken, kaynaklara ulaşamayanlar ve daha az fayda sağlayan bireylerin ise hoşnutsuzlukları artmaktadır. Çıkar çatışmalarından ve bundan kaynaklı eşitsizliklerden muzdarip olan bireyler zaman zaman bir araya gelerek hoşnutsuzluklara karşı örgütlü bir şekilde harekete geçebilmektedir. Sosyal hareketler olarak da adlandırılan bu örgütlü hareketler hoşnutsuzluğa sebep olan şeylerin giderilmesi amacını taşımaktadır. Tarihte çeşitli dönemlerde ve çeşitli toplumlarda hoşnutsuzluklardan kaynaklı çeşitli hareketlere rastlansa da bir olgu olarak sosyal hareketler modern dönemin ürünüdür. Modern dönemde ekonomik eşitsizliklerden kaynaklı ve sınıf temelli ortaya çıkan sosyal hareketler de zamanla değişime uğramış, yeni sosyal hareketler adı ile anılan hareketler ortaya çıkmıştır. 20.yy'ın son çeyreğinde başlayan büyük bir değişim ve dönüşüm sürecini anlatan küreselleşme de yaratmış olduğu geniş hoşnutsuzluklar ile bir sosyal harekete yol açmıştır. Bu çalışmanın amacı küreselleşme karşıtı harekete neden olan etkenler, hareketin özellikleri ve sonunu getiren nedenlere dair teorik çerçevede bir analiz yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyal hareketler, Yeni Sosyal Hareketler, Küreselleşme Karşıtlığı.

Abstract

In social life, it is seen that the interests of individuals and groups conflict in accessing and using resources from time to time.. Individuals who are

disturbed by inequalities can come together from time to time and take organized action against discontent. These organized movements are called social movements and they aim to alleviate discontent. Various movements originating from discontent have been encountered in various periods in history and in various societies. However, as a phenomenon, social movements are the product of the modern period. In the modern period, social movements originated from economic inequalities and emerged on a class basis. However, social movements have also changed over time, and movements known as new social movements have emerged. Globalization, which started at the end of the 20th century and explained a process of great change and transformation, also led to a social movement with its large discontent. The aim of this study is to make a theoretical analysis of the factors causing the anti-globalization movement, the characteristics of the movement and the causes that bring it to an end.

Keywords: Globalization, Social Movements, New Social Movements, Anti-Globalization.

Extended Abstract

Human beings aim to survive and survive in all stages of their life and in all periods. The ability to survive depends on the ability to meet their needs. Human beings initially tried to satisfy only their basic needs. However, living together over time has brought the different needs of individuals to the agenda. These; physiological, psychological and social needs. However, while meeting these needs, the expectations and needs of individuals and groups started to coincide and conflict with the interests of other individuals and groups. This situation from time to time has led to confusion and depression. Individuals and groups have had to fight each other to achieve their expectations. Since some individuals and groups are in a more advantageous position than others in this struggle, they always have superiority in owning and using resources. This situation created a discontent among those who did not have the resources and these discontent caused the emergence of social movements.

Although there are some examples that can be described as social movements in history, social movements emerged as a phenomenon in the modern period. The social structure that changed with modernization created income-based social divisions and inequalities. The increasing inequalities that exist among these divisions, which are also defined as social class, have increased discontent in modern societies and led to the emergence of social movements. In addition, factors such

as urbanization, centralization of authority and the emergence of an organized society have prepared a suitable ground for the formation of social movements.

Social movements, which are a collective form of action for a specific purpose, usually emerge as a result of discontent with the political institutions of society. The reason for the emergence of social movements as a phenomenon has been the increasing inequality between classes in the modern world in accessing and using resources. As a result of the inequality created by capitalism, the distance between social classes has increased. As a result, the discontent of the groups that did not reach the resources and could not get enough share from the created wealth increased. Therefore, social movements occur as a result of unrest in the social sphere and the spread of this unrest by reaching the masses. What creates discomfort in the society is the widespread of deprivation and exclusion resulting from modernization and industrialization. However, like all social phenomena, social movements also experienced a change in the process of social change. Especially the phenomenon of globalization that emerged with the development of communication and transportation technologies in the world and the postmodern discourses that emerged as a reaction to modernism have led to the emergence of social movements, also called "new social movements". One of the most important of these new social movements is the Anti-Globalization Movement.

The phenomenon of globalization includes some inequalities and discontents that can cause a social movement. As a matter of fact, the increasing economic, political, cultural and ecological objections against the effects of globalization have caused a worldwide social movement. These objections, also called the Anti-Globalization Movement, are different from classical social movements. It is considered within the New Social Movements Paradigm because it does not have a class and economic base, it is heterogeneous and it also emphasizes cultural issues. In addition, classical social movements have characteristics such as being oriented towards a certain purpose, being organized and continuity. However, the aim of the Anti-Globalization Movement differs from classical social movements in terms of its organization and continuity. The aim of this study is to make an analysis on a theoretical basis based on the literature on which aspect of globalization leads to a social movement, how the Anti-Globalization Movement is organized, and what causes the movement to end. The anti-globalization movement is a movement that has a socio-cultural basis rather than an economic and

class basis and does not have a direct political source. Although it does not have a formal and continuous organization as it is in classical social movements, it has a dispersed organization and a relative continuity. On the other hand, the movement, which has an impact on politics even though it is not a political movement, has a certain scope, albeit on a global scale. However, every social movement has a duration. When a social movement achieves its goal, it either disintegrates because it is no longer needed, or it fails and disappears before it reaches its goal. The anti-globalization movement is also a movement that has existed and survived with the opportunities created by globalization. This situation is also the weakest point of the movement. Because the divided structure of the movement, the lack of a common action plan and style, their loose organization, and the association of the movement with marginal groups and taking strict measures have weakened the movement and brought it to the point of almost extinction.

The disappearance of the anti-globalization movement does not mean that the negative effects of globalization have been reduced. Globalization keeps the vast majority of the world out of the system economically, politically, socially and culturally as it used to be, and the vast majority continue to experience great deprivations. In this respect, globalization continues to contain the potential to destroy a new movement at any moment.

Giriş

İnsanoğlu yaşamının tüm evrelerinde ve her dönemde varlığını sürdürmeyi ve hayatta kalmayı amaç edinmiştir. Yaşamını sürdürebilmesi ise ihtiyaçlarını giderebilmesine bağlıdır. İnsanoğlunun başlangıçta yalnızca temel gereksinimleri doğrultusunda ihtiyaçlarını giderme çabasına karşılık, zamanla bir arada yaşamının getirdiği bir zorunluluk olarak bireylerin farklı ihtiyaçları da gündeme gelmiştir. Bunlar; fizyolojik, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlardır. Ancak bu ihtiyaçların giderilmesi sürecinde bireylerin ve grupların beklenti ve ihtiyaçları diğer birey ve grupların çıkarları ile çakışmaya ve çatışmaya başlamış ve bu durum zaman zaman kargaşaya ve bunalıma yol açmıştır. Bireyler ve gruplar beklentilerini gerçekleştirebilmek için birbirleriyle mücadeleye girmek zorunda kalmışlardır. Bu mücadelede birtakım birey ve gruplar diğerlerine göre daha avantajlı durumda olmalarından dolayı, her zaman kaynaklara sahip olma ve onları kullanmada üstünlük sağlamışlardır. Bu durum kaynaklara sahip olamayan kesimlerde ise bir hoşnutsuzluk yaratmış ve bu hoşnutsuzluklar kimi zaman sosyal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Tarihte sosyal hareket olarak nitelendirilebilecek bazı örnekler olsa da bir olgu olarak sosyal hareketler modern dönemde ortaya çıkmıştır. Modernleşme ile değişen toplumsal yapı, gelir temelli toplumsal bölünmeler ve eşitsizlikler yaratmıştır. Sosyal sınıf olarak da tanımlanan bu bölünmeler arasından var olan ve gittikçe artan eşitsizlikler, modern toplumlarda hoşnutsuzlukları arttırmıştır ve bu hoşnutsuzluklar bazen sosyal hareketlere yol açmıştır. Bunun yanında kentleşme, otoritenin merkezileşmesi ve örgütlü toplumun ortaya çıkışı gibi faktörler de sosyal hareketlerin oluşması için uygun bir zemin hazırlamıştır.

Belli bir amaca yönelik kolektif bir hareket biçimi olan sosyal hareketler, genellikle bir hoşnutsuzluğun sonucunda toplumun politik kurumlarına yönelik olarak ortaya çıkabilirler. Bir olgu olarak sosyal hareketlerin ortaya çıkma nedeni ise modern dünyada sınıflar arasında kaynaklara ulaşmada ve kullanmada gündend güne artan eşitsizliklerdir. Kapitalizmin yaratmış olduğu eşitsizlik neticesinde sosyal sınıflar arasında var olan mesafenin artması, kaynaklara yeterli derecede ulaşmayan ve yaratılan zenginlikten yeterli payı alamayan grupların hoşnutsuzluklarını arttırmıştır. Dolayısıyla sosyal hareketler, toplumsal alanda ortaya çıkan bir huzursuzluk ve bu huzursuzluğun kitlelere ulaşarak yaygınlaşması sonucunda ortaya çıkabilir. Toplumda huzursuzluk yaratan şey ise modernleşme ve sanayileşme sonucunda meydana gelen yoksunluk ve

dışlanmışlığın yaygınlaşmasıdır. Ancak bütün sosyal olgular gibi sosyal hareketlerde de toplumsal değişme sürecinde bir değişim yaşamıştır. Özellikle dünyada iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ile ortaya çıkan küreselleşme olgusu ve modernizme bir tepki olarak ortaya çıkan postmodern söylemler, “yeni sosyal hareketler” olarak da adlandırılan sosyal hareketlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu yeni sosyal hareketlerin en önemlilerinden biri de Küreselleşme Karşıtı Hareket'tir. Küreselleşme olgusu bir sosyal harekete neden olabilecek birtakım eşitsizlikler ve hoşnutsuzlukları içerisinde barındırmaktadır. Nitekim küreselleşmenin etkilerine karşı artan ekonomik, politik, kültürel ve ekolojik itirazlar, dünya çapında bir sosyal harekete neden olmuştur. Küreselleşme Karşıtı Hareket olarak da adlandırılan bu itirazlar, klasik sosyal hareketlerden farklı olarak, sınıfsal ve ekonomik bir tabana sahip olmaması, heterojen bir niteliğinin olması ve kültürel konulara da vurgu yapması bakımından Yeni Sosyal Hareketler Paradigması içinde değerlendirilmektedir.

Küreselleşmenin yaratmış olduğu olumsuzluklara bir tepki olarak ortaya çıkan Küreselleşme Karşıtı Hareket tüm dünyada ses getirmiş hatta önemli çatışmalara yol açmıştır. Ancak hareket başarıya ulaşmadan sona ermiştir. Oysa küreselleşmenin yaratmış olduğu olumsuz etkiler azalmak şöyle dursun her geçen gün şiddetini artırmaktadır. Dolayısıyla küreselleşmenin yaratmış olduğu problemler olanca hızıyla devam ederken uzun bir süredir küreselleşmeye karşı kolektif bir tepki ortaya çıkmamaktadır. Bu problemden yola çıkan çalışma, küreselleşmenin hangi yönü ile bir sosyal harekete yol açtığı, Küreselleşme Karşıtı Hareketin neden Yeni Sosyal Hareketler paradigması içinde değerlendirildiği, Küreselleşme Karşıtı Hareketin nasıl örgütlendiği ve hareketin sonunu getiren nedenlerin neler olduğuna dair konuya ilişkin literatürden yola çıkarak kuramsal temelde bir analiz yapmak amacını taşımaktadır.

Sosyal Hareketler

Sosyal Hareketlerin Tanımı ve Özellikleri

Sosyal hareketler en genel anlamda; belirli sayıdaki insan topluluğunun, toplumun başlıca özelliklerinden birini ya da birkaçını değiştirmek ya da değiştirilmesine karşı koymak amacıyla ortaya çıkardığı örgütlü çabaların bütünüdür (Marshall, 1999, s. 746). Bu yönü ile sosyal hareketler belli bir amaca yönelik kolektif bir davranış biçimidir. Bu kolektif davranış biçimi ya ortak bir amaç elde etmek ya da ortak çıkarlara ulaşılmasını sağlamak adına, genellikle yerleşik politik kurumlara yönelik ve resmi alanın dışında kalan eylemler yoluyla gerçekleştirilen bir girişim (Giddens

ve Sutton, 2014, s. 402) olarak nitelendirilebilir.

Sosyal hareketler her şeyden önce kolektif bir davranış biçimidir. Çünkü sosyal hareketler, kolektif etkileşim ile şekillenirler. Kolektif etkileşim, çok sayıda kişinin ya da grubun aktif olarak katıldığı ve birbirlerine tepki verdiği bir kolektif davranış biçimidir (Şentürk, 2006, s. 34). Sosyal hareketler her ne kadar kolektif bir davranış biçimi olsa da her kolektif hareket sosyal hareket kapsamına girmemektedir. Kolektif davranışlar kitle ve sosyal hareketlerin az rastlanan veya sınırlı bir özelliği olarak kabul edilebilir. Kolektif davranışlar, fert ve toplumun tutum ve zihniyetlerini belirleyen davranış biçimleridir ve geniş ölçüde toplumdan kaynaklanan norm kuralları ile de saçak halindedir. Yani bir yandan ferdin psikolojik eğilimlerinden beslenirken bir yandan da toplumun norm ve kuralları ile biçimlenir (Türkdoğan, 2004, ss. 32-48). Dolayısıyla kolektif davranışlar toplumsal norm ve değerleri destekleyici tarzda da ortaya çıkabilir. Oysa sosyal hareketler kolektif davranışlardan farklı olarak sabit, organize ve süreklidir (Şentürk, 2006, s. 35). Bunun yanında bir amaca hizmet ederler ve örgütlüdürler. Örneğin medeni hakları, eşcinsel haklarını, sendikacılığı, çevreciliği ve feminizmi destekleyen kuruluşlar ve bunların eylemleri toplumsal hareketler bağlamında değerlendirilir. Kolektif davranışlar ise gelişigüzel ve kaotiktirler. Ayaklanmalar, geçici modalar ve çılgınlıklar, panikler, söylentiler ve kitlesel sanrılar kolektif davranışlara birer örnektir (Marshall, 1999, s. 746). Kolektif davranışlar genellikle anonim ve kendiliğinden oluşan bir yapı olarak görülmektedir. Kısıtlı bir süre ile bir araya gelen ve belli biçimsel değer ve normlardan yoksun olarak kabul edilirler. Toplumsal hareketler ise kolektif davranışlar gibi bir defalık, kısa süreli veya coşkudan ibaret değildir (Tecim, 2016, s.17-18). Ayrıca sosyal hareketler; bir hoşnutsuzluktan kaynaklanması, belli bir amacının ve sürekliliğinin olması, organize ve örgütlü bir hareket olması bakımından kolektif davranışlardan ayrılır.

Sosyal hareketlerin farklı şekillerde tanımlandıkları görülmektedir. Touraine'e göre "bir sosyal hareket; tarihselliğin biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlak modelleri üzerindeki hâkimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın, bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareketidir" (1999, s. 51). Melucci'ye göre ise sosyal hareket; dayanışmaya dayalı, bir çatışma taşıyan ve yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan kolektif bir hareket biçimidir (1999, s. 87). Çok sayıda kişinin ortaklaşa paylaştığı huzursuzluktan, hoşnutsuzluktan ya da ortak amaçlardan kaynaklanan sosyal hareketler, bir değer sistemi ve insani ilişkiler düzeni oluşturmak ve bu düzenin devamlılığını sağlamak üzere gösterilen çabalardan (resmi bildirimler, yazılar, toplantılar ve doğrudan

eylemler) oluşur (Şerif ve Şerif, 1996, s. 726). Bu bağlamda en önemli kolektif davranış tipleri arasında yer alan ve toplumda çoğu zaman kalıcı etkiler bırakan sosyal hareketler, sosyal değişimi teşvik eden ya da engelleyen örgütlü faaliyetlerdir (Macionis, 2017, s. 609). Sosyal hareketleri ele alış ve tanımlamalarda çeşitli farklılıklar olmasına rağmen tanımlamaların ortak noktası; sosyal hareketlerin topluma yönelmiş reformcu ve inkılâpçı nitelikteki eylem biçimleri (Türkdoğan, 2004, s. 31) olduğudur. Dolayısıyla sosyal hareketlerin temelini; toplumda oluşan bir rahatsızlık, hoşnutsuzluk ve bunun sonucunda bireylerin bu rahatsızlık ve hoşnutsuzlukları giderme talepleri ve çabaları oluşturmaktadır. Çünkü hiçbir zaman hiçbir sistem, toplumu oluşturan her birey ve her gruba uygun koşullar ve olanaklar hazırlama kudretine sahip değildir. Toplumsal gerçeklikleri ile üyelerinin beklentileri her zaman birbiriyle örtüşmeyebilir (Şentürk, 2006, s. 33). Böylece üyesi oldukları mevcut toplumsal sisteme karşı uyum sorunları yaşamaya başlayan bireylerin taleplerinin karşılanmaması durumunda ise fertlerin mevcut sisteme karşı tepkisel birtakım davranış tarzları yaratmaları kaçınılmaz hale gelir. Bu davranış tarzları genellikle fertlerin sahip oldukları amaçlar, idealler, beklentiler ve değerler sistemi ile içinde buldukları toplumun kurumsal mekanizmalarının çatışması sonucunda oluşur. Mevcut kurumların fonksiyonlarını yitirmesi ve fertlerin taleplerine cevap verememesi de bu çatışmada etkili bir unsurdur.

Toplumsal kurumlar, çoğunluğun paylaştığı ve bazı temel grup gereksinmelerinin karşılanması amacıyla yönelik davranış örüntülerinin toplamıdır. Daha açık bir ifade ile kişilerin temel sosyal gereksinimlerini karşılamak amacıyla belirli onaylanmış ve birleştirilmiş tarzlarda oynadıkları, oldukça sürekli sosyal örüntü, rol ve ilişki yapısıdır. Kişiler bu süreçleri ve rolleri meydana getirirken bir yandan söz konusu süreç ve rolleri birbirine bağlamış ve dolayısıyla hepsini bir kurum olarak bir araya getirmiş olurlar. Buradan hareketle denilebilir ki; kurumların her biri sosyal gereksinimlerin karşılanmasına yönelik bir harekete sahip olmalarından ötürü amaçlıdır (Fichter, 1996, s. 119-121). Dolayısıyla sistemi oluşturan bireylerin, oluşum sürecinde rol oynadıkları kurumlardan sosyal, ekonomi, siyasal ve kültürel birtakım beklentiler içerisine girmeleri olağandır. Ancak bu kurumlar zamanla toplumun bir kesimine hitap etmekten yoksun kalabilir. Bu durumda talepleri karşılanmayan bireyler, içerisinde buldukları bu eşitsiz durumu sorgulamaya başlarlar. Bu sorgulama belli bir amaca yönelik kolektif bir eyleme dönüştüğünde ise bir sosyal hareket ortaya çıkar.

Sosyal hareketlerin çoğu zaman Marksizm ile ilişkilendirilmesi ve iktidarı

zorlayan oluşumlar olarak görülmesi, sosyal hareketlerin anomik, hukuk dışı, zaman zaman kriminal ve yapı bozucu nitelendirmelerine (Tecim, 2016, s.33) ve 20.yy'ın büyük bölümünde marjinal, sıra dışı ve irrasyonel kolektif bir davranış biçimi olarak görülmelerine yol açmıştır. Ancak sosyal hareketler üzerine yapılan incelemeler arttıkça bu hareketlerin sosyal değişimin bir ürünü olmaktan çok, sosyal değişimin aracı olan eylemler olduğu görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır. Buna göre sosyal hareketler kolektif eylemlerin en güçlü, organize ve kalıcı etki yaratan biçimleridir. Sosyal hareketlerin ortaya çıkmasının çeşitli aşamaları mevcuttur. Bireylerin bir sorundan dolayı endişe duymaya başlamaları ilk aşama olan “sosyal mayalanma” aşamasıdır. Örgütlü olmayan ve soruna tam anlamıyla odaklanılmayan bu aşamayı hoşnutsuzluğa sebep olan kaynakların tam olarak açıklandığı ve anlaşıldığı “genel uyarılma” aşaması izler. Üçüncü aşamada ise gelişmekte olan hareketi koordine eden ve daha etkili kampanyalara olanak sağlayan formel organizasyonlar oluşur. Son olarak ise hareket kurumsallaşır ve politik yaşamın bir parçası haline gelir. (Giddens ve Sutton, 2014, ss. 402-403). Bu bakımdan sosyal hareketlerin başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Marshall, 1999, ss. 746-747):

- 1- Sosyal hareketlerin özgül hedefleri, formel örgütlenmeleri vardır ve bir ölçüde süreklilik arz eder.
- 2- Toplumun düzenli siyasi kanallarının dışında hareket ederler. Ancak çıkar grupları şeklinde siyasi iktidar çevreleri üzerinde etkilidirler.
- 3- Dar kapsamlı ya da küresel ölçekte geniş kapsamlı olabilirler.
- 4- Devrimci ya da reformist olabilirler. Hatta kendi içlerinde çatışabilen gruplara sahip olabilirler.

Sosyal hareketlerin etkisi, genişliği ve kalıcılığı sahip olduğu niteliklere ve hangi ihtiyaca ne kadar cevap verdiği ile yakından ilgilidir. Ancak sosyal hareketler her zaman başarılı olmazlar. Hareketlerin bazıları tamamen başarısız, bazıları ise kısmen başarılı olur. Bazı hareketler uzun süre devam ederken, bazıları ise kısa sürede son bulabilir. Çünkü bir sosyal hareketin başarılı olabilmesi için birtakım unsurlara ihtiyaç vardır. Bu unsurların başında ideoloji gelir. İdeoloji; varlığını haklı kılan inançlar, değerler ve fikirlerin tutarlı sistemidir. Sosyal hareketler bağlamında ideoloji öncelikle, manevi kavramlara bir çerçeve sağlar. Böylece birey konumunun manevi değerlerine inandıktan sonra doğabilecek her türlü sonucu göze alır. İkinci olarak ideoloji grubun menfaatlerini tanımlar ve böylece taraflar ve düşmanları belirler. Son olarak ise bir hareketin

belirli hedeflerine birliktelik duygusu ile katılımcı sağlar. Sosyal hareketin başarılı olmasında diğer bir unsur, etkili bir organizasyondur. Hiçbir toplumsal hareket para, çalışan, destekçi, yasal destek, medya desteği gibi temel kaynaklara sahip olmadan, bunları organize etmeden başarılı olamaz. Diğer bir unsur bir sosyal hareketlerin başarısının sürekli ve uzun vadeli çabayı gerektirmesidir. Toplumsal ve siyasi çevrede kalıcı sonuçlar meydana getiren sosyal hareketler zaman içinde kendileri de büyüyerek bürokratik bir hale dönüşebilir. Son olarak ise bir sosyal hareketin başarısı kendisi dışındaki şartlara da bağlıdır. Bu şartlardan biri de mevcut siyasi kurumlardır. Siyasi sistemlerin yapısının sağlam ya da zayıf olması hareketin başarısı üzerinde etkilidir (Newman, 2013, ss. 238-242). Bu bakımdan bir sosyal hareketin ortaya çıkması, büyümesi ve son bulması ortaya çıktığı toplumsal yapının bütünü ile kurmuş olduğu karşılıklı etkileşiminin bir sonucudur. Bir sosyal hareketi tanımlamak ve analiz etmek için bu bütünü iyi tanımak gerekmektedir.

Sosyal Hareketleri Açıklayan Yaklaşımlar

Sosyal hareketlerin ortaya çıkışını hazırlayan temel dinamiklerin ve etki alanlarının açıklanması konusunda birbirinden farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Klasik kurama göre sosyal hareketlerin ortaya çıkış amacı yapısal gerginlik, ekonomik kriz ve modernleşmeye tepkidir (Çayır, 1999, s. 7). Bu yaklaşıma göre sosyal hareketler yoksunluk ve dışlanmışlıktan kaynaklanmaktadır. Kitle eylemleri, başkaldırı ve toplumsal hareketler, modernleşmenin henüz tatmin edilmemiş kitlelere ulaşmasıyla son bulacaktır. Çünkü modernite birtakım kesimleri mağdur etmiştir (Çetinkaya, 2008, s. 21). Birtakım fırsat ve kaynaklardan yararlanmayan kesimin içinde bulunduğu mağduriyetin bir sonucu olarak tepki göstermesi kaçınılmazdır. Bu bakımdan klasik sosyolojide iki ana yaklaşım tarzı öne çıkmaktadır. Sosyal hareketler ya yapısal bir krizin sonucu olarak görülür ya da ortak inançların bir ifadesi olarak ele alınır. Çöküş/dayanışma terimleri ile de formüle edilebilen bu yaklaşımlardan birincisi sosyal hareketleri ekonomik çöküş ve sosyal çözülmenin bir sonucu olarak görürken ikincisi ise sosyal hareketleri ortak çıkarların bir ifadesi olarak değerlendirir (Melucci, 1999, ss. 82-83). Sosyal hareketleri modernleşmenin ve onun yarattığı problemlerin sonuçlarına bağlayan bu klasik açıklamalar 19.yy'ın ikinci yarısında ortaya çıkan hareketleri açıklama yeteneğine sahip değillerdir. 1960 ve 1970'li yıllarda özellikle Avrupa ve Amerika'da sivil toplumda ortaya çıkan yeni hareketler, ne klasik kolektif davranış paradigmasına ne de hareketteki aktörleri anomik, imtiyazsız ve irrasyonel sapkınlar olarak gösteren açıklamalara uymamaktadır (Cohen, 1999, s. 112). Dolayısıyla

1960'lı ve 1970'li yıllarda Avrupa ve Amerika'da ortaya çıkan çevreci, etnik, feminist ve yerel özellikteki sosyal hareketlerin ortaya çıkışı ile teorik bir kırılma noktası yaşanmıştır. Bu gelişmeler iki büyük temel paradigmanın ortaya çıkışına sebep olmuştur: Kaynak Mobilizasyonu Paradigması ve Yeni Sosyal Hareketler Paradigması (Çayır, 1999, ss. 8-9).

Kaynak Mobilizasyonu Paradigması öncelikle protestocuların davranışlarına yoğunlaşmış ve oradan sosyal hareketlerin genel niteliklerinin ne olduğuna ulaşmıştır. Buna göre protesto, siyasetin bir parçası olarak ve protestocular da mantıklı hedeflere ulaşmaya çalışan normal insanlar olarak görülmüştür (Jasper, 2002, s. 65). Paradigma ayrıca sosyal hareketlerin başka bir iktisadi bileşenine vurgu yapmıştır. Kurama göre toplumsal hareketin merkezinde yer alan olgu, eylemde bulunanların kurdukları örgütlülüklerdir. Çünkü bir hareketin ortaya çıkması için gereken parasal ve diğer kaynaklar zaten şarttır. Dolayısıyla bir toplumda her zaman hazır durumda bulunan belli tepkileri harekete geçirecek bir seferberliğe ihtiyaç vardır. Bunu da gerçekleştirecek olan şey, formel örgütlerdir. Bu paradigmaya göre sosyal hareketler, kaynak toplama, personel oluşturma ve fikirlerini potansiyel alıcılara iletme fonksiyonlarını yerine getirmektedirler (Çetinkaya, 2008, s. 24). Öte yandan stratejik ve araçsal akıl kullanan rasyonel aktör (birey ve grup), kolektif harekette merkezi olgu olarak kalabalığın yerini almaktadır. (Cohen, 1999, s. 114). Yeni Sosyal Hareketler paradigması ise klasik sosyal hareketlerden ayrılmaktadır. Özellikle yeni sosyal hareketlerin klasik anlamda bir siyasal tabanının olmaması, iktisadi ve sınıfsal bir arka planının olmaması, hareketi destekleyenlerin heterojen bir niteliğinin olması, yine hareketi destekleyenlerin eğitimli olması, bunun yanında yeni sosyal hareketlerin kültürel konuları içermesi yönleri ile farklılaştığı görülmektedir (Şentürk, 2006, s. 41). Bu bağlamda post – endüstriyel toplumla birlikte işçi sınıfının hak ve talepleri çerçevesinde oluşan hareketler yerini yaşam biçimi, özerklik, etnik ve kimlik gibi kültürel taleplerin baskın olduğu hareketlere bırakmıştır. Bu hareketlerin asıl amacı değerlerin hayata geçirilebilmesidir (Tekin, 2016, s.60).

Genel hatları ile eski ve yeni sosyal hareketler paradigmaları şu noktalarda farklılaşmaktadır: Eski paradigmanda aktörler grup olarak hareket edip gelir dağılımı gibi çatışmalara müdahil olurken yeni paradigmanda grup gibi davranmayan topluluklar belli temalar üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Eski paradigmanın temaları ekonomik büyüme ve güvenlik iken yeni paradigmanın konuları barış, çevre ve insan hakları gibi özel konulardır. Eski paradigmaya göre sosyal hareketlerin amacı, özgürlük ve maddi ilerleme iken yeni hareketler bireysel özerlik ve kimliğe vurgu yaparlar.

Eski hareketlerde büyük ölçekli birlikler vardır. Yeni hareketler ise enformel ve farklılaşmaya dayalı zayıf bir örgütsel hiyerarşiye sahiptir (Offe, 1999, s. 67). Eski paradigmaya sendikal hareketler örnek verilebilirken, yeni paradigmaya ise küreselleşme karşıtı hareket örnek verilebilir.

Bir Sosyal Hareket Olarak Küreselleşme Karşıtlığı

Küreselleşme Nedir?

İletişim ve ulaşım ağıyla birbirine bağlanmış olan dünyanın tek ve bütünleşmiş bir yer olarak algılanması durumunu anlatan bir kavram olan küreselleşme, coğrafi ve zamansal sınırlılıkların yanında iki kutuplu dünyanın sona ermesi ile birlikte ortadan kalkan siyasi ve ekonomik sınırlarla, dünyanın tek bir yer olarak algılandığı bir süreçtir. Küresellik, bundan sonra dünyada olan bir olayın yerel bir olay kalmaması demektir (Beck, 2006, s. 222). Küreselleşme iktisadi ve teknolojik güçlerin dünyayı hızla şekillendirdiği ve dünyanın bir bölgesindeki gelişmelerin kürenin diğer tarafındaki bireylerin veya toplulukların yaşama şansları için büyük ve derin sonuçlar yaratacağı yaygın görüşünü yansıtmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme, modern toplumsal hayatın bütün yönlerinde dünya çapında bağımlılığın artması (Held vd., 2006, ss. 161-163) ve dünya genelinde toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 1998, s. 66). Bu yoğunlaşma aynı zamanda dünya çapında sosyal, ekonomik ve politik anlamda karşılıklı bağımlılıkları artırmıştır.

Küreselleşme, dünyanın görünme biçimi ile ona bakma biçimini değiştirmektedir. Herkesin giderek “tek bir dünyada” yaşadığına işaret eden bir olgu olan küreselleşme dünyanın gittikçe artan karşılıklı bağımlılığını anlatmaktadır. Ekonomik güçler küreselleşmenin ayrılmaz bir parçası olmasına rağmen, tek başına küreselleşmeyi ortaya çıkaramamaktadır. Küreselleşme iktisadi, politik ve sosyo - kültürel faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bir olgudur. Ancak hepsinden önemlisi enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle ilişkilidir (Giddens, 2005, ss. 51-52). Dolayısıyla küreselleşme enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki gelişme ile birlikte ortaya çıkan dünya çapında ekonomik, politik ve sosyo – kültürel alanlardaki karşılıklı bağımlılığı ve ilişkileri anlatan bir kavramdır.

Küreselleşme her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, tüm dünyayı derinden etkileyen bir değişim ve dönüşüm süreci yaratmıştır. Ancak bu süreç dünyayı farklı şekillerde etkilemiştir. Küreselleşme bir yandan tüm dünya için ekonomik, siyasi ve sosyo – kültürel olanaklar ve gelişmeler yaratırken, bir yandan da bu olanak ve gelişmelerden tüm

dünyanın adil bir şekilde yararlandığını söylemek mümkün değildir. Bu nedenle küreselleşme beraberinde pek çok olumsuzluk ve tartışmayı da sürükleyen bir süreçtir. Bir sosyal hareketin ortaya çıkmasının ilk ve en önemli koşulu toplumda gittikçe büyüyen bir huzursuzluğun var olmasıdır. Küreselleşme olgusu da belli bir coğrafya ile ilişkili olmadan neredeyse tüm dünyada bir huzursuzluk ve hoşnutsuzluk yaratmıştır. Küreselleşme ile birlikte tüm dünyada muazzam bir gelir yaratılırken, dünyanın büyük bir kısmının yoksulluk içinde yaşaması, küreselleşmeye karşı ortaya çıkan hoşnutsuzlukların da temel nedenidir. Buna bağlı olarak küreselleşmenin sorgulanması ve küreselleşmenin yaratmış olduğu olumsuzlukların bir sosyal harekete yol açması kaçınılmaz olmuştur.

Küreselleşmeye Yapılan İtirazlar

Küreselleşmenin dünya genelinde yaratmış olduğu çeşitli sorunlar vardır. Bu nedenle küreselleşme bir yandan muazzam bir gelir artışı ve her alanda önemli fırsatlar yaratırken, aynı zamanda kendisine düşmanlar yaratarak bir direniş de doğurmuştur. Direnişin kaynağı ise dünyanın büyük bir kısmının küreselleşmenin vaatlerinden ve nimetlerinden faydalanamaması, beklentilerinin karşılanmaması ve en temel ihtiyaçları için bile yoksunluk duymalarıdır. Bu durumda küreselleşme, muhaliflerini ve düşmanlarını yaratmakta ve küreselleşmeye karşı bir direnç hareketi oluşmaktadır (Ritzer, 2011, s. 499). Ancak bu direnç hareketinin belli bir coğrafyası, belli bir sınıfı, salt ekonomik bir kaygısı ve örgütlü bir yapısı olmaması nedeni ile klasik sosyal hareketlerden farklı bir niteliğe sahiptir.

Küreselleşmeye olan tepkiler doğal olarak küreselleşmenin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel etkileri üzerinedir. Ancak özellikle ekonomik etkiler bu konuda başı çekmektedir. Birçoklarına göre küreselleşme, kapitalizmin aldığı yeni şekil ve kapitalizmin dünya geneline yayılmasıdır. Bu bağlamda küreselleşme; modernliğin bir evresini ve yeni bir sanayi devrimini tanımlamanın ötesinde aşırı kapitalist bir modernleşme şekline denk düşer. Küreselleşme, artık karşısında hiçbir güç bulunmayan, uç noktada bir kapitalizm biçimidir (Touraine, 2007, ss. 41-43) ve bu kapitalizm, doğasına uygun olarak büyük eşitsizlikler yaratmaktadır. Örneğin dünyada var olan küresel ekonomik sistem teknolojik yeniliklerle üretimin artmasına, teknolojinin emeğin yerini almasına ve bunun sonucunda insanların daha az çalışıp daha iyi yaşamasını mümkün hale getirebilecek güce sahip iken, hem zengin ülkelerle fakir ülkeler arasında hem de gelişmiş ülkelerde zenginlerle fakirler arasında farkın açılmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda da küreselleşmeye tepkiler kaçınılmaz bir hale gelmiştir (Yılmaz, 2004, s. 308). Küreselleşme aşırı zenginlerin

daha da zenginleşmesi için fırsatlar yaratmaktadır. Bunu yapabilmek için de son teknolojiyi etkili bir şekilde kullanmaktadırlar. Ancak bu teknoloji, dünyanın büyük kısmını oluşturan yoksulların hayatları üzerinde olumlu bir etki yapmamaktadır. Bu bakımdan küreselleşme bir paradoks yaratır. Çünkü az sayıda insan küreselleşmenin nimetlerinden büyük faydalar sağlarken, dünya nüfusunun büyük kısmı bu sürecin dışında kalmaktadır (Bauman, 2006, s. 83). Gelişmiş ülkelerle yoksul ülkeler arasında büyüyen mesafe, Üçüncü Dünya ülkelerinde çok sayıda insanı geri döndürülemez bir yoksulluğa itmektedir. 20.yy'ın son çeyreğinde pek çok kez dile getirilen yoksulluğu azaltma sözlerine karşın, yoksul insanların sayısı gün geçtikçe artarken dünyanın toplam geliri de her geçen gün sürekli artmaktadır (Stiglitz, 2006, ss. 27-28). Sonuç ise gelişmiş ülkelerin gittikçe zenginleşmesi, dünyanın geri kalan kısmının da daha çok çalışıp daha fazla yoksullaşması olmuştur. Ekonomik küreselleşme dünyayı tek bir açık pazar haline getirmiş ve bu pazarın kurallarını ise gelişmiş ülkeler koymuştur. Böylece dünyada her geçen gün yoksullar ile zenginler, gelişmiş ülkelerle geri kalmış ülkeler arasındaki mesafe hızla artmaktadır.

Küresel gelişmelerin bolluk ve refah yaratması beklenirken eşitsizliği ve işsizliği artırması, Üçüncü Dünya ülkelerini sistem dışına atması gibi sonuçları yüzünden küreselleşmeye karşı şüphe duyulmasına neden olmuştur. Bugün de sınırsız ekonomik gücün yığılmasının kölelikte olduğu gibi bazı insanları yeniden insanlıktan çıkarma sürecine soktuğu bir döneme gidilme endişesi, küresel gelişmelere tepki doğurmaktadır (Yılmaz, 2004, ss. 294-297). Bu sürecin ortaya çıkmasında uygulanan neoliberal politikalar önemli bir görev üstlenmektedir. Küreselleşme sürecinin ekonomi anlayışı olan neo-liberal politikalar ile insan mutluluğu ve refahı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır (Falk, 2002, s. 2). Neoliberal politikalarla beraber sosyal devlet anlayışından vazgeçilmesi, yoksulluğun giderek artmasına yol açmaktadır. Küreselleşme, devleti ve devletin sosyal yönünü zayıflatmaktadır. Devlet, Batıda karma ekonomiler sayesinde milli hâsılâtın önemli bir kısmını elinde tutmuş ve sosyal meselelerde etkin bir politika takip edebilmiştir. Bu sayede bir yandan büyümeyi sağlarken bir yandan da sosyal politikalarla sosyal bütünlüğü sağlayabilmiştir. Ancak küreselleşme ile beraber sosyal devlet anlayışının terk edilmeye başlanması şimdiye kadar dizginlenmiş olan kriz temayüllerinin yeniden baş gösterme tehlikesini ortaya çıkarmıştır. Böylece liberal toplumların bütünleşme kabiliyetini aşan sosyal sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Gelirler arasındaki farklar sonucunda fakirlik ve sosyal güvensizliğin artması çok açıkça görülmektedir. Aynı şekilde sosyal çözümler eğilimleri de gözden kaçmayacak boyuttadır (Habermas,

2002, ss. 59-60). Bu eğilimlerin giderek belirgin hale gelmesi, yalnızca ekonomik alanda değil, sosyal, kültürel ve siyasi olmak üzere yaşamın tüm alanlarında etkisini gösterecek boyuta ulaşmıştır.

Küreselleşme ile uluslararası sermayenin etkin ve belirleyici hale gelmesi, sosyal güvenlik sistemi ve refah uygulamalarını zayıflatmaktadır. Bu süreçte hem küresel hem de ulusal çapta zenginler daha zenginleşmekte, fakirler ise daha fakirleşmektedirler. Küreselleşme ile birlikte dünya tarihinde belki de ilk kez yoksulluğu sona erdirmeye umudu ortaya çıkarken diğer taraftan sosyal politikalarından vazgeçilmesi çoğu insanın küreselleşmenin nimetlerinden dışlanmasına neden olmaktadır. Küreselleşmenin en temel çelişkilerinden biri olan bu süreçte, yaklaşık 3 milyar insanın yoksullukla mücadele ettiği söylenebilir. Bu nedenle küreselleşmenin yeniden gözden geçirilmesi talepleri yaygınlık kazanmaktadır (Yılmaz, 2004, ss. 24-25). Açıķça görülmektedir ki küreselleşmenin getirmiş olduğu zenginlik dünyanın büyük bir kısmına uğramamakta, sadece zaten gelişmiş ve zengin olan dünyanın birkaç bölgesi küreselleşmenin getirdiği nimetlerden faydalanmaktadır. Bu durum doğal olarak dünyanın geri kalanında ve gelişmiş ülkelerdeki bazı kesimlerce tepki ile karşılanmaktadır ve küreselleşme karşıtı hareketin temel rahatsızlığını oluşturmaktadır. Ancak küreselleşme karşıtı hareketin itirazı yalnızca ekonomik eşitsizliklere değildir. Küreselleşmenin siyasi ve kültürel alanda yarattığı olumsuzluklara da tepkiler büyüktür.

Küreselleşme karşıtlığının üzerinde durduğu önemli bir itiraz da küreselleşmenin ulus devlet üzerindeki aşındırıcı etkisidir. Özellikle ulus ötesi şirketlerin ekonomik sistemde etkin bir hale gelmesi, ulus devletin piyasa üzerindeki etkisini azaltmakta ve ekonomik düzlemde ulus ötesi yapılanmalar ulus devletin önüne geçmektedir. Bununla beraber ulus devletin sosyal devlet anlayışından uzaklaşması da gerek ulusal gerekse uluslararası düzlemde yoksulluk, güvensizlik ve kriz ortamını derinleştirmektedir. Bu nedenle küreselleşme, küresel bir toplum oluşturmak şöyle dursun siyasal, toplumsal ve kültürel ayrışmalara yol açmaktadır. Ekonomik küreselleşme, kaçınılmaz bir biçimde ulus devletlerin çöküşüne ve ekonominin yoğun bir biçimde düzensizleşmesine yol açar. Bunun yanında küreselleşmenin u noktada bir kapitalizm kurma isteği (Touraine, 2007, s. 38), uluslararası alanda siyaseti etkileyerek devletlerarasında da kaybeden ve kazananların olmasına yol açmaktadır. Bir yandan ekonomik büyüme, demokratik yönetim ve özgürlükçü hoşgörüye dayanan uyumlu, çoğulcu, güvenli ve endüstrileşmiş ülkelerin oluşturduğu barış bölgeleri yaratırken; öte yandan diğer ülkelerin oluşturduğu kargaşa bölgeleri yaratmaktadır.

Bu ülkelerde artan ekonomik eşitsizlik, politik, dini ve etnik gerilik nedeniyle devlet ve demokrasi zayıflamaktadır (Toprak, 2001, ss. 30-31). Bu nedenle küreselleşmenin dünya ülkeleri arasında siyasi bir bütünleşmeyi sağlamak şöyle dursun, bölünmeleri ve ayrışmaları artırdığı söylenebilir.

Küreselleşme karşıtlığının kültürel boyutu ise kültürel hegemonya üzerinde yoğunlaşmaktadır. Küreselleşme karşıtları küreselleşmeyi; kültürlerin benzeşmesine, başat bir kültürün hegemonyası altına girmesine ve ulus devletlerin ortadan kalkmasına yol açan bir süreç olarak algırlar. Küreselleşme yerel-yerli kültürleri tahrip etmekte, kimlikleri yok etmekte, ulus devletlerin gücünü zayıflatmakta, zenginlerle ve yoksullar arasında var olan uçurumu büyütme ve ekolojik sistemlerin ortadan kalkmasına yol açmaktadır (Aktan-Vural, 2004, s. 177). Bunun yanında, iletişim ağlarının gelişmesinin çok farklı kültürler ve ulusları birbirine yakınlaştırma ve kültürel çoğulculuk ya da hoşgörü yaratması şöyle dursun; aşırı tüketim, maddi refah ve sürekli eğlenceye dayalı Batı tarzı yaşam hayalini tüm dünyaya yaymıştır. Böylece özellikle yeni nesillerde bir tür kültürel türdeşlik oluşturmuştur. Bunun neticesinde kapitalist konfor, barbarlıkla yan yana yaşamaktadır. Çünkü dünyada var olan tahmini bir milyarın üzerindeki işsiz insan için tüketim toplumu küresel anlamda yaygınlaşmamıştır. Bu şartlar altında tüm dünya çapında ilan edilen, herkesin istenilen tüketim seviyesine ulaşabileceği söyleminin gerçekleşmemesinden ötürü şiddet ve köktenci hareketler küresel çapta artış göstermektedir (Rivero, 2003, s. 29).

Küreselleşmeye yönelik kültürel tepkinin diğer bir nedeni de küreselleşmenin insanı homojenleştirdiği düşüncesidir. Küreselleşmenin ülkelerinin kendine özgü kültürlerini yok ettiği, Amerikanlaşmış-küreselleşmiş tüketim kültürünün yerel kültürleri tahrip ettiği düşüncesi, küreselleşme karşıtlığının temel savlarından biridir. Burada kültürel bir ters tepki ortaya çıkmaktadır. Bu ters tepkinin siyasi istikrar bakımından en tehlikeli biçimi ise diğer ters tepki türlerinden biriyle birleştiği zaman ortaya çıkar. Küreselleşmenin yoksullaştırdığı bireyler ile kültürel açıdan mağdur ettiği birey ve gruplar buluştuğu zaman şiddet de dâhil olmak üzere çeşitli eylem biçimleri gündeme gelmektedir. Bunu en açık gözlemlendiği coğrafya ise Ortadoğu'dur (Friedman, 2003, s. 344). Nitekim 11 Eylül saldırıları, bu tespitin ne kadar yerinde olduğunun en açık göstergesidir.

Küreselleşmenin faydaları küreselleşme savunucularının iddia ettiklerinden çok daha azken, ödenen bedel oldukça fazladır. Küreselleşmenin yarattığı çevre sorunları, ekonomik krizler, işsizlik, yoksullaşma, etnik

ve dini çatışmalar küresel çapta önemli problemlerdir. Bunun yanında küreselleşmeyi yönlendiren üç ana kuruluş, IMF, Dünya Bankası ve WTO (Dünya Ticaret Örgütü), neyin yanlış olduğunu ve neyin yanlış gittiğini anlamak için önemli ipuçları vermektedir (Stiglitz, 2006, ss. 30-32). 1980'lerde ve 1990'ların başlarından itibaren toplumların içinde ve toplumlar arasında gelir açısından zengin-yoksul farkı oldukça büyümektedir. Dünya nüfusunun büyük bir kısmı yoksullukla mücadele etmekte, yüz milyonlarca insan sağlıklı içme suyundan, sağlık hizmetinden ve eğitim olanaklarından yararlanamamaktadır. Yatırım ve ticaret olanaklarının istikrarsızlığı nedeniyle kimi bölgeler, özellikle de Sahra-altı Afrika, Karayipler ve Orta Amerika ekonomik büyümenin sağladığı kazançların dışında bırakılmıştır. Küresel kapitalizmin algılanan siyasal ve ekonomik başarısızlıkları, seküler ve maddeci bakış açısı ve bunun sömürgecilik sonrası Batı ya da Amerikan hegemonyası olarak görülmeye başlanması (Falk, 2005, ss. 130-138), küreselleşmeye yapılan itirazların temelini oluşturmaktadır. Bütün bu olumsuz koşullar doğal olarak küreselleşmeye karşıt bireylerin ve grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu oluşuma genel olarak Küreselleşme Karşıtı Hareket ismi verilmekte ve bu hareket dünyanın dört bir yanında küreselleşmenin olumsuzlukları ve küreselleşmenin aktörleriyle mücadele etmiştir.

Küreselleşme Karşıtı Hareketin Ortaya Çıkışı ve Örgütlenmesi

Küreselleşme Karşıtı Hareket, küreselleşmenin yarattığı sorunlar üzerinde uzlaşarak bir araya gelen, kendine has örgütlenmesi ve hareket tarzı olan ve farklı profillere sahip birey ve gruplardan oluşan bir harekettir (Çopuroğlu ve Çetin, 2010, s. 74). Bu hareket, küreselleşmenin özellikle iktisadi, politik, sosyo - kültürel ve ekolojik açılarından yarattığı olumsuzluklara yönelmiş bir tepki olarak tanımlanabilir. Küreselleşme Karşıtı Hareket, küreselleşmenin yaratmış olduğu ekonomik, politik, sosyal ve kültürel sisteme bir tepki olarak görülebilir. Ancak tam tersine küreselleşme karşıtı olarak adlandırılan pek çok grup küreselleşmenin yarattığı/yaratacağı birçok olumlu gelişmeyi ve fikri savunmaktadır. Bu nedenle küreselleşme karşıtlığı, küresel kapitalist sisteme bir karşıtlık veya alternatif küreselleşme gibi daha geniş bağlamda değerlendirilmektedir (Tuna, 2005, s. 105). Bu nedenle küreselleşme karşıtlığı, küreselleşmeye tam anlamıyla bir karşı duruştan ziyade küreselleşmenin adil olmayan yönüne bir itiraz niteliği taşır.

Küreselleşmeyi reddedenler küreselleşmenin yarattığı olumsuzlukları özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinin yaşadığı ekonomik, insani değerler ve egemenlik problemleri bağlamında göstermeye çalışmaktadırlar.

Küreselleşme muhaliflerine göre küreselleşen sermaye sosyal refah devletini zayıflatmakta, zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumu ve sosyal dengesizliği artırmaktadır (Aktan-Vural, 2004, s. 175). Küreselleşmeye yönelik ters tepkinin ortak özelliği ise küresel sisteme bağlanan ülkelerin tek boy bir altın deli gömleğini giymeye zorlandığı biçimindeki duygudur. Bu gömlek; ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal ve çevresel bakımdan kimi ülkeleri sıkmakta kimilerine ise bol gelmektedir. Başka bir ifade ile küreselleşmeye yönelik ters tepki, yeni küresel sistemin ve uymada karşılaşılan güçlüklerden kaynaklanan pek çok farklı duygu ve endişeden beslenen geniş bir fenomendir (Friedman, 2003, s. 337). Başka bir ifade ile tüm dünyada ortaya çıkan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel temelli eşitsizliklere karşı duyulan ve kaygı ile beslenen bir huzursuzluk hissinin dile getirilmesidir.

Bir sosyal hareketin yaygınlaşması için çoğunluğun yaşadığı hoşnutsuzluk, engellenme, yoksunluk ve tehlike tek başına yeterli değildir. Uzak coğrafi alanlarda bulunan kişiler arasında iletişimin sağlanması da gereklidir. Böylece hüküm süren koşulların fertler tarafından kavranması ile entelektüel ve siyasi olgunluğa erişmeleri mümkün olmaktadır. (Şerif ve Şerif, 1996, s. 725). Bu bakımdan küreselleşme, gerek ulusal ölçekte gerekse uluslararası düzeyde sosyal hareketlerin ortaya çıkma olasılığını artırmıştır. Bu iki yönlü bir süreçtir. Birincisi; küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan hızlı sosyo – ekonomik değişim, bireylerde yaşamları üzerindeki kontrolü kaybettikleri duygusunu yaşatmasından dolayı sosyal hareketlerin ortaya çıkması için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Küreselleşme aynı zamanda sosyal hareketleri sınırları olmayan hareketlere dönüştürmekte ve bireylere toplumların yönünü belirleyebilecekleri inancını daha etkili bir şekilde kazandırmaktadır (Giddens ve Sutton, 2014, s. 406). Böylece küreselleşme bir yandan bir hoşnutsuzluk yaratırken bir yandan da küreselleşme karşıtı hareketin doğması için gereken koşulları yaratmaktadır. Bu koşullardan en önemlisi ise hareketi oluşturan unsurların bir iletişim ağı ile birbirine bağlı olmasıdır. Küreselleşmenin dünyayı bir iletişim ve ulaşım ağı ile birbirine bağlaması, birbirine uzak coğrafyalarda olsalar bile küreselleşme karşıtlarının sürekli ve kesintisiz bir iletişim ve etkileşim içinde olmalarına neden olmaktadır. Böylece küreselleşme karşıtı hareket, örgütlü bir harekete dönüşebilmektedir.

Küreselleşme karşıtı hareket, küreselleşmenin zaman ve mekân sınırlılıklarını ortadan kaldırması ile birlikte bir sosyal harekete dönüşebilmiş, örgütlü bir hareket haline gelmiştir. Özellikle uluslararası protestolar bu hareketin örgütlü yapısının en belirgin örneğini oluşturur. Küreselci güçler ile karşıtlarının arasındaki büyük ölçekli çatışmaların ilk örneği,

18 Haziran 1999'da çeşitli emek, insan hakları ve çevre gruplarının G8 Ekonomik Zirvesi sırasında "J 18" olarak bilinen uluslararası protestoları örgütlemesiyle ortaya çıkmıştır. Altı ay sonra Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü karşıtı protestolara kırk ila elli bin kişi katılmıştır. Çoğu Kuzey Amerikalı protestocular olsa bile önemli ölçüde uluslararası katılım da olmuştur (Steger, 2006, ss. 165-166). Küreselleşme karşıtı hareketin dönüm noktası niteliğinde olan Seattle şehrindeki gösteriler, aslında 26 Haziran 1999'da Paris'te Aydınlar Toplantısı'yla ateşlenen ve "başka bir dünya mümkündür" sloganıyla başlayan sürecin bir devamıdır. Son kurumsal tepki ise zenginler kulübü toplantısına karşıtı Brezilyanın Porto Alegre kentinde yapılan Dünya Sosyal Forumu Zirvesi'dir. Bu zirve aynı zamanda küreselleşme karşıtı tepkinin kurumsallaşma sürecine girdiğini göstermektedir. Dünya Ekonomik Forumu toplantısına karşıtı, Brezilyanın Porto Alegre kentinde yapılan Dünya Sosyal Forumu "başka bir dünya mümkün" sloganıyla harekete geçmiş ve insani değerlerin iktisadi değerlerden üstün olduğunu vurgulayarak, pazar ve sermayenin adeta bir din haline getirilmesine karşıtı çıkmıştır (Yılmaz, 2004, ss. 292-301). Sonraki süreçte ise küreselleşme karşıtılığı, küreselleşmenin işlevselliğini yürüten IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi ekonomik ve G8, Avrupa Birliği, NATO gibi siyasi oluşumların yıllık toplantılarına paralel olarak düzenlenen hareketlerle devam etmiştir (Tuna, 2005, ss. 111-117). Ancak özellikle on binlerce eylemcinin gösterileri üzerine Dünya Ticaret Örgütü'nün 30 Eylül 1999'daki toplantısının sona erdirilmesi, küreselleşme sürecini şekillendiren çıkar ve değerlere, küresel ölçekte karşıtı çıkan büyük bir toplumsal hareketin doğuşunu müjdelemiştir (Castells, 2006, ss. 188-189). Artık IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü'nün neredeyse her büyük toplantısı, çatışma ve karmaşaya sahne olmuştur. Aslında küreselleşmeye karşıtı ayaklanma ve protestolar yeni değildir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde çeşitli eylemler yapılmıştır. Yeni olan şey ise artık gelişmiş ülkelerdeki protesto dalgaları olmuştur (Stiglitz, 2006, s. 25). Çünkü küreselleşme artık sadece üçüncü dünya ülkelerini olumsuz etkilemekle kalmıyor, aynı zamanda gelişmiş Batı ülkelerinde yaşayan insanları da olumsuz etkilemeye başlıyordu.

Seattle'da ki protesto eylemleri sonucunda kazanılan zafer yalnızca DTÖ'ne yönelik farklı muhalefet hareketlerini bir araya toplamakla kalmamış aynı zamanda daha pek çok alanda farklı toplumsal hareketlerin protestolarını sokaklara taşımalarının da yolunu açmıştır. Küreselleşme karşıtı hareketin içinde; sendikalar, gençlik hareketleri, köylü hareketleri, işsizler hareketi, feminist hareketler ve bunların dışında kalan ve farklı alanlarda mücadele veren çok sayıda sivil toplum örgütü bulunmaktaydı (Aguiton, 2005, ss. 126-130). Küreselleşme karşıtı hareketin ortak noktası

ise küreselleşmenin kültürel ve ekonomik getirilerine veya götürülerine olan tepkiye odaklanmasıdır. Bu minimal ortak paydadana yola çıkan gruplar, zaman zaman dünya görüşleri ve alternatif yönetim modelleri birbirinden oldukça farklılaşsa da ortak düşmana karşı ortak tepki merkezlerinde birleşmeyi başarmış, zaman zaman da yöntem açısından farklılıklar gösteren hareketler içine girmişlerdir (Tuna, 2005, ss. 107). Minimal ortak paydaya ve farklı dünya görüşlerine sahip olmalarına, farklı yöntemler kullanmalarına rağmen küreselleşme karşıtı hareket, örgütlü bir şekilde hareket edebilme yeteneği ve kapasitesine sahip olduğu için bir sosyal hareket hüviyetini kazanmıştır. Bu hareket, en çok kullandığı yöntem olan protesto eylemlerini örgütlü bir şekilde yapmış ve bunu yaparken de özellikle küreselleşmenin iletişim ve ulaşımda kolaylık sağlayan olanaklarından faydalanmıştır.

21.yy'da yeni iletişim araçları ve bu araçların etkin kullanımı toplumsal hareketlerin oluşmasında ve aktivitelerinde önemli bir yapısal değişime neden olmuştur (Özensel, 2016, s.134). Bu bağlamda küreselleşme karşıtı hareketin, örgütlü bir hareket olmasını sağlayan temel etmen teknolojidir. Seattle Savaşı, küreselcilerin küreselleşmenin gerçek göstergesi olarak selamladıkları yeni teknolojilerin çoğunun, küreselci karşıt güçler tarafından kendi siyasi gündemlerini hayata geçirmek için de kullanılabileceğini kanıtlamıştır. Örneğin internet, Seattle'dekine benzer olayları örgütleyenlerin, dünyanın çeşitli kentlerinde aynı anda bir dizi gösteri yapılması gibi yeni protesto biçimlerini kullanabilmelerini sağlamıştır. Dünyadaki kişi ve gruplar interneti; yeni üyeler bulmak, tarihleri belirlemek, deneyimleri paylaşmak, lojistiği planlamak, hedefleri belirlemek ve duyurmak gibi işler için kullanmaya başlamışlardır (Steger, 2006, s. 170). Castels'e göre ağlar oluşturma, özellikle de internete dayalı ağlar oluşturma, küreselleşme karşıtı hareketin özünü oluşturur. 1990'daki neoliberal politikalara karşı çıkan birçok mücadele, eylemlilik ve örgütlenme, elektronik iletişim sayesinde bir ağlar ağıyla birleştirmiştir. Küreselleşme karşıtı hareket çelişkili çeşitliliği yüzünden, bir ağ olarak var olduğu koşullar dışında, imkânsız bir kolektif aktördür. Hareketin ağı kendisi olmasının, bir ağ hareketi olmasının sebebi budur (Castells, 2006, ss. 200-202). Bu açıdan bakıldığında küreselleşme karşıtı hareket, küreselleşmeyi kendi silahıyla vurmaktadır. Ayrıca hareketi küreselleşmenin yarattığı ortam beslemekte ve ona hareket kabiliyeti sağlamaktadır.

Bir hareketin sosyal bir hareket olarak değerlendirilmesi için en önemli ön koşullardan biri hareketin belli bir ideolojiye sahip olması gerekliliğidir. Ancak küreselleşme karşıtlığı kavramını belli ideolojilere oturtmak şöyle

dursun, sağ veya sol görüşlere yakın göstermek dahi oldukça zordur. Çünkü hareketin söylemleri birbirine çok uzak politik görüşlerden olan insanların bile ilgisini çekmiştir. Bu bakımdan küresel kapitalizm karşıtı sosyalist, komünist, anarşist ve diğer sol görüş ağırlıklı fraksiyonlar, kapitalist düzenin sosyal hayatta yarattığı eşitsizlik nedeniyle insan hakları dernekleri ve benzer sivil toplum kuruluşları, “küresel kültür” olgusunu kabullenmeyen kimi topluluklar ve çevreci gruplar, küreselleşme karşıtı hareketin lokomotifini oluşturan ideolojilerdir (Tuna, 2005, ss. 105-106). Bu nedenle hareket çok yönlü bir nitelik taşır ve farklı ideolojilerin bir araya gelmesi ile oluşur. Ancak bu niteliği hareketin belli bir ideolojisinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Hareketin bir ideolojisi vardır. Sadece bu ideoloji, eski dünyadan farklı olarak küresel dünyada belli bir sınıfa ya da düşünceye bağlı bir ideolojiden ziyade içinde farklı ideolojileri ve görüşleri barındıran ancak ortak bir noktada buluşabilen bir ideolojidir. Bu ortak nokta, küreselleşme karşıtı hareketin “başka dünyacı” olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Hareketin bu ismi almasının sebebi; üretimin ve değiş tokuşların dünyaya açılmasına karşı olmadığı, zayıfları, yerel çıkarları, azınlıkları ve çevreyi salt zenginliği, gücü ve itibarı elinde tutanlar yararına ezmeyecek başka bir dünyasallaşma (küreselleşme) için savaşım verdiğini açıkça belirtmesidir. Ancak başka dünyacılığın en az başarısı kadar belirgin olan bir zayıf noktası da vardır. Bu zayıf nokta; kimin, hangi çıkarların ya da hangi toplum anlayışının adına savaşım verdiğini açıkça tanımlayamıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu durum hareketi, azınlık gruplarının ruhsuz bir biçimde bir araya geldiği bir oluşum haline getirmemesine karşılık (Touraine, 2007, ss. 44-45), harekete dair birtakım soru işaretleri de yaratmaktadır. Küreselleşmenin kendisi gibi direnişinin de son derece karmaşık, çelişkili, tuhaf ve birbirine zıt ve aşırı uçlara kadar uzanan çeşitliliğe sahip olması, bu hareketlerin küresel bir toplumsal hareket olarak değerlendirilmesine engel teşkil etmemektedir.

Toplumsal hareketler; ortaya çıkan bir kimlikle birlikte, çatışmalı sorunlara müdahale eden grupların ve eylemcilerin esas itibarıyla alışılmadık katılım biçimleri kullanarak oluşturdukları ağlar olarak ifade edilebilir. Küreselleşme karşıtı harekete katılan gruplar amaçları, söylemleri, ideolojiler bakımından çeşitli farklılıklar içerse de ortak bir payda da birbirleriyle örtüşmekte ve zamanla karşılıklı ilişkileri yoğunlaşmaktadır. Eyleme katılanlar, kendilerini küreselleşme sürecini eleştiren bir hareketle özdeşleştirmekte, geleneksel olmayan küresel hedeflere yönelik eylemler (örneğin sokak protestoları) yapmakta, özellikle internet aracılığıyla küresel örgütsel bir yapı geliştirmekte ve çatışma tanımları da küresel kapsamda olmaktadır (Ritzer, 2011, ss.

499-503). Dolayısıyla küreselleşme karşıtlığı birbirinden farklı grupları bir araya getirerek küresel bir sosyal harekete yol açmıştır.

Bütün sosyal hareketler, değişim yaratmak için çaba göstermezler. Bazıları toplumda var olan belli bir konuya dikkat çekmeyi amaçlar. Bu kolektif eylemler belli bir hedefe yönelmiş, belli bir grup tarafından destek gören hareketlerdir. Dolayısıyla hiçbirinin yapının bütününde temel değişiklikler hedeflemez ve sistemin önceliklerini değiştirmeye çalışmazlar. Bu nedenle “yeni” olarak nitelendirilirler (Şentürk, 2006, s. 39). Küreselleşme karşıtı hareket de bu özelliklere sahip olması bakımından yeni sosyal hareketler bağlamında ele alınabilir. Çünkü eski sosyal hareketlerin sahip olduğu; iktisadi hedeflerin peşinde koşan ve iktidarı ele geçirmeye çalışan hareket özelliği göstermezler. Bu hareketlere dair düşünceler daha çok sanayi sonrası toplum düşüncesi ile temellenir. Bu paradigmaya göre yeni sosyal hareketler ve küreselleşme karşıtı hareket şu özelliklere sahiptir (Çetinkaya, 2008, s. 35):

- Dar ve iktisadi çıkarlardan bağımsızlaşmışlardır.
- Daha demokratik ve katılıma açıktırlar.
- Formel – siyasi kanalların dışında çalışırlar.
- Hayat tarzı, etik ve kimlik duyarlılıklarına vurgu yaparlar.
- Zengin içerik ve taleplere sahiptirler. Sınıf mücadeleleri sona ermiştir.

Küreselleşme karşıtı hareket her ne kadar küreselleşmenin yarattığı ekonomik eşitsizlikler temelinde yükselmiş olsa da politik, sosyal ve kültürel söylemleri ile klasik sosyal hareketler gibi salt ekonomik bir temele ve dolayısıyla sınıf mücadelesine dayanmaz. Aynı zamanda çok farklı çıkarlara ve temellere sahip grupların bir araya gelmesi ile oluştuğu için demokratik ve katılımcı bir özellik gösterir. Formel – siyasi kanalların dışında çalıştığı için de küreselleşme karşıtı hareket “yeni sosyal hareketler” bağlamında değerlendirilir.

Küreselleşme Karşıtı Hareketin Sonunu Getiren Nedenler

Belli bir amaca yönelen sosyal hareketler kimi zaman başarılı, kimi zaman kısmen başarılı ya da başarısız olabilirler. Bir sosyal hareketin başarısı; belli bir ideolojiye sahip olması, organizasyon yeteneğinin olması, kısa veya uzun vadede harcanacak bir çaba ve kendi dışındaki şartlara bağlıdır (Newman, 2013, ss. 238- 242). Bu noktalar ele alındığında, küreselleşme karşıtı hareketin başarılı bir hareket olduğu söylenemez. Her şeyden

önce küreselleşme karşıtlığı her ne kadar ortak bir noktada buluşmuş olsa da küreselleşme karşıtı hareketin karşı karşıya kaldığı sorunların başında, hareketin bölünmüş bir yapıya sahip olması gelmektedir. Harekete entelektüel bir temel sağlayacak gruplar mevcutken, sadece eylemciliği benimseyen gruplar da mevcuttur. Bu gruplar, hareketin ve hareketin içinde yer alan grupların sorun, yaklaşım ve eylem konularında nasıl davranmaları gerektiği konusunda çelişki ve çatışma içindedirler (Karadeli, 2005, ss. 137-139). Bu nedenle küreselleşme karşıtı hareket, çok derin çelişkiler barındırmaktadır. Hareketin çok farklı unsurlardan meydana gelmesi, hareketin belirleyici unsurlarının belli toplumsal özelliklerden ziyade; çeşitliliği, değerleri ve hedefleri olduğunu gösterir. Dolayısıyla küreselleşme karşıtı hareket, imkânsız görülen bir çıkarlar ve ideolojiler birliğine dayalı muhalif bir çeşitlilik gösterir. (Castells, 2006, ss. 191-195). Her ne kadar ortak birtakım temel değerler üzerinde yoğunlaşılsalar da yine ortak bir hareket kabiliyetinden yoksun ve dağınık bir yapıya sahip olmaları, bu hareketi sürekliliği ve etkinliği konusunda çıkmaza sokmuştur.

Yeni toplumsal hareketlerin somut başarısı, taleplerinin siyasallaşması ve bu bağlamda hayata geçirilmesi ölçüsü ile değerlendirilebilir. Bu yönü ile Küreselleşme Karşıtı Hareket'in yaşadığı en büyük problemlerden biri, hareketin parçalı ve bölünmüş yapısının, taleplerin siyasi platformların şemsiyesi altına girmesini engellemesi durumudur. Hareket siyasi bir ideoloji oluşturamadığı için sürekliliği ve taleplerin karşılanması noktasında problem yaşamaktadır. Taleplerin politik bir program olmadan nasıl hayata geçirileceği sorusunun muğlaklığı, hareketin sadece muhalefet düzeyinde kalmasına yol açmaktadır (Dede, 2018, ss. 61). Bu durumu yaratan temel faktör ise karşıtlığın küresel niteliğidir. Küreselleşme Karşıtı Hareket genişledikçe organizasyonun eksikliği, grupların birbirinden kopuk ve farklı amaçları savunuyor olmalarına neden olmuştur. Küreselleşme sürecinin siyasal, toplumsal, kültürel ve çevresel olumsuzluklarının hepsine aynı anda, farklı oranlarda duyulan seslerle karşı çıkılması birtakım yetersizlikleri yarattığı gibi yanlış anlaşılma ve kötüye kullanmayı de beraberinde getirmiştir (Karadeli, 2005, ss. 129-130). Bu bakımdan küreselleşmeye karşı muhalefet hareketleri çok sorunsuz bir şekilde ilerlememiştir. Bu alanda mücadele vermekte olan toplumsal muhalefet hareketlerinin, uluslararası alanda belirleyecekleri stratejiler için almaları gereken kararları verebilecekleri doğrudan kontak noktaları mevcut değildir. İşte bu koşullarda, bu muhalefet hareketlerinin toplum üzerinde yeterince etkili olamama ve yalnızca aktivistlerin içinde yer aldıkları yapılanmalar olarak marjinalize olma tehlikeleri bulunmaktadır (Aguiton, 2005, ss. 251-252). Bu marjinalleşme

sürecinde, hareket içerisinde yer alan bazı grupların şiddeti bir eylem biçimi olarak öncesinin büyük etkisi olmuştur.

Küreselleşme karşıtları aslında küreselleşme sürecinin kendi içerisinde bir şiddet eğilimi barındırdığı görüşüne sahiptirler. Küreselleşme; kendisini ifade etmekte ve kendini benimsetmekte şiddeti bir araç olarak kullanmaktadır. Bu sebeple küreselleşme karşıtları için şiddet olgusu küreselleşme sürecinin kendisinden kaynaklanmaktadır. Küreselleşme karşıtları her ne kadar şiddeti bir amacı gerçekleştirmek için kullanmayı doğru bulmasalar ve şiddetin her türüne karşı olduklarını ifade etseler de küreselleşme karşılığının bölük pörçük yapısı içinde bazı marjinal gruplar şiddeti bir amaç olarak kullanma eğilimi göstermişlerdir. Ancak bu marjinal grupların yaptığı şiddet eylemleri, küreselleşme karşıtı hareketin temel düşüncelerine aykırı olduğu hareketin sözcüleri tarafından sıklıkla belirtilmiştir (Çetin, 2012, s. 233).

Şiddetin, küreselleşme karşıtı hareket üzerinde çelişkili bir etkisi olmuştur. Şiddet sayesinde etkinlikler kolaylıkla ve garantili olarak medyaya yansırken, diğer yandan ise harekete şiddet yanlısı bir imaj vererek nüfusun sessiz çoğunluğunu harekete yabancılaştırmıştır. Oysa küreselleşme karşıtı harekete katılanların çoğu genelde teatral eylemlerle, şiddete dayanmayan sivil-itaatsizlik eylemleri gerçekleştirmeyi benimsemiştir (Castells, 2006, s. 204). Bu bakımdan hareket içinde şiddet kullanımı, hareketin tamamının imajını olumsuz etkileyen bir olgudur. Ancak Friedman'a göre bu biraz da kaçınılmaz bir süreçtir. Çünkü küreselleşmeden zarar görenlerin ve sisteme ayak uyduramayanların tepkileri, alternatif bir ideoloji üretmeyeceklerinden ve böyle bir ideolojinin de olmamasından dolayı farklı bir biçimde ortaya çıkar. Bu nedenle bu insanların karşılanmamış ihtiyaçları ve özlemleri kimi zaman suç dalgaları ve şiddet eylemleri biçiminde ortaya çıkmaktadır (Friedman, 2003, ss. 342-343). Dolayısıyla küreselleşme karşıtı hareketlerin bulunduğu noktalarda ortak bir ideolojik düşüncenin ortaya çıkmaması ve bu nedenle ortak bir eylem planının gerçekleştirilememesi, birbirinden farklı mücadele biçimlerinin benimsenmesi, hareketin sürekliliği ve başarısı önündeki en büyük engeldir. Hareketi başarısızlığa uğratan en önemli etken ise hareketin şiddet ile ilişkilendirilmesi olmuştur. Böyle olumsuz bir kanaatin ortaya çıkmasında 11 Eylül saldırıları milat kabul edilebilir.

11 Eylül dünya genelinde hayatın her alanına etki ettiği gibi küreselleşme karşıtı hareketi de çok derinden etkilemiştir. 11 Eylül terörist saldırılarının ardından eylemi üstlenen örgütlerin amaç ve seçtikleri simgeler, küreselleşme

karşıtlarının amaç ve simgelerine dikkat çekecek şekilde benzeşmektedir. Bu nedenle mesele basitçe ABD ile İslam dünyası arasında yaşanan bir husumetin yansımından çok, küresel kapitalizme olan tepkinin terör eylemlerine dönüşmesi şeklinde algılanmıştır. Dolayısıyla 11 Eylül olayları sesi giderek daha çok çıkmaya başlayan küreselleşme karşıtı harekete beklenmedik bir darbe vurmuştur. Saldırıların dünyada yaratmış olduğu paranoyanın avantajlarını iyi kullanan sistem, küreselleşme karşıtı hareketin üzerine çullanmakta gecikmemiştir. Terör eylemlerinin faturasını ayırım gözetmeden küreselleşme karşıtı oluşumların tümüne mal eden sistemin bu bağlamda amacına ulaştığı rahatlıkla ifade edilebilir (Tuna, 2005, ss. 121-124). 11 Eylül olaylarına kadar küreselleşme karşıtı yaklaşımlar yalnızca sosyal değişikliklerin arzulandığı bir ortam ve dolayısıyla da gündelik demokrat ilişkilerin ayrılmaz bir parçası olarak algılanmıştır. Ancak zaman içerisinde hareket meşru bir eleştiri ortamı yerine terörist saldırı tehdidi içeren bir oluşum olarak algılanır hale gelmiştir. 11 Eylül sonrası dünya iyiler ve kötüler grubu olarak iki grupta algılanmaya başlandığında, terör yanlısı olmasa da toplumsal anarşi yaratan her tür hareket gibi küreselleşme karşıtı hareket de şer grubunun saflarında değerlendirilmeye başlanmıştır. (Karadeli, 2005, s. 133). Dolayısıyla 11 Eylül saldırıları küreselleşme karşıtı hareket için bir anlamda sonun başlangıcı olmuştur. Mevcut sistemin yapısının ve gücünün küreselleşme karşıtı hareketin sonunu getirdiği söylenebilir.

Sonuç

Bir toplumsal hareket ancak büyük bir çoğunluk tarafından bir ihtiyacın hissedilmesi ve bu doğrultuda bir amacın ortaya konmasıyla gerçekleştirilebilir. Ancak bu süreç, küçük bir zaman dilimini kapsamaz. Bir rahatsızlığın hissedilmesi, kamuoyunun oluşturulması ve karşıt düşünce tarzlarının geliştirilmesi, uzunca devam eden bir süreç sonunda ortaya çıkabilir. Toplumsal hareketleri sadece zaman açısından değerlendirmek de yeterli değildir. Her toplumsal sistem birbirinden farklı ve kendine özgü birtakım niteliklere sahiptir. Öte yandan her toplumsal hareket, içinde doğduğu toplumun iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasi yapısı içinde şekillenir. Dolayısıyla sosyal hareketler hakkında yapılan analizlerde bu faktörlerin gözden kaçırılmaması önemli bir husustur. Bu bakımdan sosyal hareketleri ele alırken, içinde doğdukları toplumun yapısını bütünü ile ele almak ve bu bağlamda değerlendirmek gerekir.

Küreselleşme karşıtlığı, yeni sosyal hareketler paradigması içinde değerlendirilebilecek bir sosyal harekete yol açmıştır. Küreselleşme karşıtı hareket, ekonomik ve sınıfsal temelden ziyade sosyo-kültürel

temelleri olan ve doğrudan politik bir kaynağı olmayan bir harekettir. Klasik sosyal hareketlerde olduğu şekliyle formel ve süreklilik arz eden bir örgütlülüğü olmasa da dağınık bir örgütlenmeye ve görece bir sürekliliğe sahiptir. Öte yandan politik bir hareket olmasa da politika üzerinde bir etkiye sahip olan hareket, küresel ölçekte de olsa belli bir kapsama sahiptir. Ancak her sosyal hareketin bir süresi vardır. Bir sosyal hareket ya amacına ulaştığı zaman artık ona ihtiyaç kalmadığı için dağılır ya da başarısız olup amacına ulaşamadan yok olur. Küreselleşme karşıtı hareket de küreselleşmeye bir tepki olmasının yanı sıra aynı zamanda küreselleşmenin yarattığı imkânlar ile var olan ve varlığını sürdürebilmiş bir harekettir. Bu durum aynı zamanda hareketin en zayıf noktasıdır. Çünkü hareketi oluşturan grupların farklı niteliklere ve ideolojilere sahip olmasından dolayı bölünmüş yapısı, grupların birleştiği ortak bir eylem planının ve tarzının olmaması, gevşek bir örgütlenmeye sahip olmaları ve 11 Eylül olaylarından sonra hareketin marjinal gruplarla ilişkilendirilip sıkı tedbirlerin alınması hareketi zayıflatmış ve neredeyse yok olma noktasına getirmiştir. Dolayısıyla küreselleşme karşıtı hareket, bir anlamda küreselleşmenin olanaklarından faydalanarak var olabilmiş ancak varlığını sürdürememiş ve amacına ulaşamamış bir hareket olarak değerlendirilebilir.

Küreselleşme karşıtı hareketin yok olmaya yüz tutması küreselleşmenin olumsuz etkilerinin azaldığı anlamına gelmemektedir. Küreselleşme günümüzde de eskiden olduğu gibi ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel anlamda dünyanın büyük çoğunluğunu sistemin dışında tutmakta ve büyük çoğunluk büyük yoksunluklar yaşamaya devam etmektedir. Bu bakımdan küreselleşme her an yeni bir harekete yok açacak potansiyeli içinde barındırmaya devam etmektedir. Örneğin Mayıs 2018'de Fransa'da akaryakıt fiyatlarının artışı ve hükümetin koyduğu ek vergilere tepki olarak ortaya çıkan ve sarı yelekliler olarak adlandırılan farklı örgütsel yapılarıdaki katılımcıların oluşturduğu bir hareket kısa zamanda Belçika, Hollanda, Almanya, Bulgaristan gibi ülkelere de sıçramıştır. Sosyal medya aracılığı ile kısa sürede gelişen hareket hayat pahalılığı, ücretlerin ve satın alma gücünün giderek düşmesiyle ilgili olarak çeşitli taleplerini başta şiddet olmak üzere çeşitli şekillerde dile getirmiş, Paris başta olmak üzere pek çok şehirde yağma ve yıkım yaratmıştır. Ancak yeni bir küreselleşme karşıtı hareketin fitilini ateşleme potansiyeline sahip olan bu oluşum pandemi dolayısı ile sekteye uğramış, adeta uykuya dalmıştır da denebilir.

Küreselleşme karşıtlığının yeni bir harekete yol açma potansiyeli güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Corona virüsün yol açtığı pandemi

tüm dünyayı olumsuz etkilerken özellikle dar gelirliiler bu süreci daha ağır yaşamaktadır. Hükümetlerin virüsün yayılmasını engellemek için almış olduğu kısıtlama ve kapanma kararları pek çok ülkede hükümetlerin protesto edilmelerine ve çeşitli eylemlere yol açmaktadır. Dünya çapında ekonomik krizin uzun süre devam edebileceği gerçeğinin tüm dünyada huzursuzlukların ve hoşnutsuzlukların artmasına yol açacağı aşikârdır. Bunun yanında pandemiyi sona erdirecek aşılamanın gelişmiş ülkelerin tekeli altında olduğu düşünöldüğünde ve dünyanın büyük bir kısmının aşıya ulaşmada yaşayacağı sıkıntılar da göz önünde bulundurulduğunda, önümüzdeki dönemde küresel eşitsizliklere tepkilerin artacağı ve bu durumun bir küreselleşme karşıtı hareket ya da hareketler doğurabileceği söylenebilir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça / References

Aguiton, C. (2005). Bu dünya bizim. (U. Konuş ve B. Onar, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Aktan, C. C., ve Vural, İ. Y. (2004). *Globalleşme fırsat mı, tehdit mi?* İstanbul: Zaman Kitap.

Bauman, Z. (2006). Küreselleşme. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı

Yayınları.

Beck, U. (2006). Küreselleşme nedir? (K. Bülbül, Çev.). *Küreselleşme Okumaları* içinde. K. Bülbül (Ed.). Ankara: Kadim Yayınları.

Castells, M. (2006). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür, İkinci cilt: Kimliğin gücü*. (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cohen, J. (1999). Strateji ya da kimlik: Yeni teorik paradigmlar ve sosyal hareketler. K. Çayır. (Yay. Haz.). *Yeni Sosyal Hareketler* içinde. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çayır, K. (1999). Toplumsal sahnenin yeni aktörleri: Yeni sosyal hareketler. K. Çayır. (Yay. Haz.). *Yeni Sosyal Hareketler* içinde. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çetin, B. N. (2012). Küreselleşme karşıtlarının şiddet olgusuna ilişkin temel yaklaşımları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 221-234.

Çetinkaya, Y. D. (2008). Tarih ve kuram arasında toplumsal hareketler. Y. D. Çetinkaya. (Ed.). *Toplumsal Hareketler* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çopuroğlu, Y.C., ve Çetin, B. N. (2010). Yeni sosyal hareketler paradigması bağlamında Türkiye'deki küreselleşme karşıtı grupların birbirleriyle ve dünyadaki karşıtlarla karşılaştırılması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 67-100.

Dede, A. (2018). Talepkâr bir hareket olarak yeni toplumsal hareketler. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(13), 48-66.

Falk, R. (2002). Yırtıcı küreselleşme. (A. Çaksu, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.

Falk, R. (2005). Dünya düzeni nereye. (N. Domaniç ve N. Arhan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Fichter, J. (1996). Sosyoloji nedir? (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Atilla Kitapevi.

Friedman, T. (2003). Küreselleşmenin geleceği. (E. Özsayar, Çev.). İstanbul: Boyner Yayınları.

Giddens, A. (1998). Modernliğin sonuçları. (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Giddens, A. (2005). Sosyoloji. C. Güzel. (Haz.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A., ve Sutton P. W. (2014). Sosyolojide temel kavramlar. (A. Esgin Yay. Haz. ve Çev.). Ankara: Phonex Yayınevi.
- Habermas, J. (2002). Küreselleşme ve milli devletlerin akıbeti. (M. Beyaztaş, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Held, D., - McGrew, A., - Goldblatt, D., - Perraton, J. (2006). Küresel dönüşümler, siyaset, ekonomi ve kültür. (İ. Aktar, Çev.). K. Bülbül. (Ed.). *Küreselleşme Okumaları* içinde. Ankara: Kadim Yayınları.
- Jasper, M. J. (2002). Ahlaki protesto sanatı. (S. Öner, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karadeli, C. (2005). Küreselleşme ve karşıtlığının sorunları ve sonuçları. C. Karadeli. (Der.). *Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme* içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Macionis, J. J. (2017). Sosyoloji. (V. Akan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji sözlüğü. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Melucci, A. (1999). Çağdaş hareketlerin sembolik meydan okuması. K. Çayır. (Yay. Haz.). *Yeni Sosyal Hareketler* içinde. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Newman, D. M. (2013). Sosyoloji günlük yaşamın mimarisini keşfetmek. (A. Aslan, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Offe, C. (1999). Yeni sosyal hareketler: Kurumsal politikanın sınırlarının zorlanması. K. Çayır. (Yay. Haz.). *Yeni Sosyal Hareketler* içinde. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Özensel, E. (2016). Sosyal Hareketler ve 'Yeni Medya': Mısır Örneği. F. Tekin ve E. Tecim (Ed.). *Sosyal Hareketler Çağı* içinde. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ritzer, G. (2011). Küresel dünya. (M. Pakdemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rivero, O. D. (2003). Kalkınma efsanesi. (Ö. Karakurt, Çev.). İstanbul: Çitlenbik Yayınları.
- Steger, M. B. (2006). Küreselleşme. (A. Ersoy, Çev.). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

- Stiglitz, J. E. (2006). Küreselleşme büyük hayal kırıklığı. (A. Taşcıoğlu ve D. Vural, Çev.). İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- Şentürk, Ü. (2006). Küresel ve yeni sosyal hareketler ve savaş karşıtlığı. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 31-46.
- Şerif, M., ve Şerif, C. (1996). Sosyal psikolojiye giriş II. (M. Atakay ve A. Yavuz, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Tecim, E. (2016). Toplumsal hareketler ve yenilik bağlamı: Eleştirel bir teorik konumlandırma. F. Tekin ve E. Tecim (Ed.). *Sosyal Hareketler Çağı* içinde. İstanbul: Açılım Kitap.
- Tekin, F. (2016). Toplumsal hareketlerde bedenin temsili. F. Tekin ve E. Tecim (Ed.). *Sosyal Hareketler Çağı* içinde. İstanbul: Açılım Kitap.
- Toprak, M. (2001). *Küreselleşme ve kriz*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Touraine, A. (1999). Toplumdan toplumsal harekete. K. Çayır. (Yay. Haz.). *Yeni Sosyal Hareketler* içinde. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Touraine, A. (2007). Bugünün dünyasını anlamak için yeni bir paradigma. (O. Kunal, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuna, O. D. (2005). Küreselleşme karşıtlığının gelişimi üzerine. C. Karadeli. (Der.). *Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme* içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Türkdoğan, O. (2004). *Sosyal hareketlerin sosyolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2004). *İkinci küreselleşme dalgası*. Ankara: Vadi Yayınları.